

Arkivsaksnr. 23/5965

<u>Sak</u>	<u>Utvalg</u>	<u>Dato</u>
040/23	Sametingsrådet – plenumsaker	24.10.2023-25.10.2023
062/23	Sametingets plenum	05.12.2023-08.12.2023
011/23	Nærings- og kulturkomiteen	21.11.2023-23.11.2023

Sametingets innspill til jordbruksforhandlingene 2024

Bakgrunn

I fjor vedtok plenum at innspill til jordbruksavtalen skulle komme samtidig med innspill til reindriftsavtalen, disse innspillene skal derfor gjennomgås i desember plenum 2023.

Sametinget legger årlig frem en sak til jordbruksforhandlingene og har årlig dialog med organisasjonene. Også til årets forhandlinger har det vært i dialog med organisasjonene.

Sametinget har hatt dialog med Troms og Finnmark Bondelag om forhandlingene for 2024, og anmodet jordbruksorganisasjonene til å komme med innspill til jordbruksavtalen for 2024. Troms Bondelag og Finnmark Bondelag kom med skriftlige innspill.

Vurdering

Innspill fra landbruksnæringen er viktige for at Sametinget og næringen kan enes om innspill som gagnar samiske områder. I jordbruksavtalen har Sametingsrådet også tatt med noen forhold som har betydning for jordbruk i

samiske områder.

Sametingsrådets innstilling

Jordbruket og matproduksjon i nord spiller en betydelig rolle som grunnlag for sysselsetting, verdiskaping, matsikkerhet og som grunnlag for bosetting i samiske områder. Jordbruk er også viktig for bosetting, videreføringen av samisk språk og kulturtradisjoner i distriktene i Nord-Norge. Kulturlandskapet gror igjen grunnet færre beitedyr i utmark. Det er mye uutnyttede utmarksbeiter som forsvinner grunnet gjengroing. For å sikre levende bygdesamfunn, trengs det flere beitedyr i utmark. Sametinget er opptatt av at jordbruksnæringen har gode rammebetingelser for sin drift og utvikling.

Levende bygder er den beste garantien for at tradisjonell samisk kultur og språk får en sikker fremtid. Å sikre dagens bruksstruktur og opprettholde sysselsettingen i landbruket og øke lønnsomheten er avgjørende for å opprettholde levende bygder. Derfor er det viktig for Sametinget å jobbe for et styrket driftsgrunnlag for jordbruk i samiske områder. Jordbruket i samiske områder skal være bærekraftig og ha en variert bruksstruktur med tilrettelagt infrastruktur og driftsgrunnlag. Sametinget har som langsiktig mål å opprettholde dagens sysselsetting og bruksstruktur i jordbruket.

Den samiske tradisjonen med "birgejupmi" (det å klare seg) har tradisjonelt vært avhengig av et levende lokalt jordbruk sammen med andre primærnæringer i området. Det dreier seg også om å ha et bærekraftig jordbruk som kan gi en rimelig inntekt til en familie. Om det ikke er lønnsomt å drive med jordbruk så er det ikke grunnlag for å drive med det. Birgejupmi gir også en trygghet med tanke på beredskap. Det å ha en jordbruksproduksjon i samiske områder sikrer en viss grad av matberedskap.

For Sametinget er det viktig å videreføre og styrke de virkemidlene som er i jordbruksavtalen i dag. Landbrukspolitikken må være forutsigbar siden de investeringer som gjøres i jordbruket er langsiktige. Store endringer i jordbrukspolitikken vil ikke gi denne forutsigbarheten, og det vil skape en usikker situasjon for de områder som slike endringer berører.

I følge AgriAnalyse (2022) fortsetter antall bruk å gå nedover i Troms og Finnmark. Der var det henholdsvis 875 og 287 bønder i 2020. I Troms og Finnmark har 56 prosent av gårdbrukerne (1 455 gårdbrukere) sluttet i perioden 2000 til 2020. I landet som helhet var nedgangen 44 %. Nedgangen i antall bruk er ekstra bekymringsfull ettersom jordbruksmiljøene allerede er små sammenliknet med jordbruket på landsbasis, og i flere kommuner er det ingen gårdsbruk igjen. Tall og data fra statistikker viser at den samme trenden fortsetter også i 2023. Grunnet krigen i Ukraina har blant annet prisene på råolje og drivstoff økt og det er dyrere å importere en del landbruksvarer, tjenester og det har ført til uroligheter og svingninger i markedet. Landbruk i nord er spesielt viktig med hensyn til den geopolitiske situasjonen vi har i dag. Nedgangen i antall bruk vil også få negative konsekvenser for matproduksjonen, meierier, slakterier, videreførelingsanlegg, for handelsstanden og sysselsettingen i de samiske områdene. En ytterligere nedgang i jordbruket vil derfor utfordre det samiske næringslivet og true næringen som en betydningsfull kultur- og språkarena. Det er fortsatt en overvekt av menn i jordbruket i landet, og kvinnene utfører en femtedel av arbeidet i jordbruket. Blant annet har velferdsordninger betydning for at kvinner velger å jobbe i jordbruket. Andre forhold som er viktig for likestilling i jordbruket er å øke kvinnenenes deltakelse i jordbruket og sikre at flere kvinner overtar eiendommer i jordbruket. For Sametinget er det viktig å styrke andelen kvinner i landbruket og videreføre likestillingstiltak i jordbruksavtalen. Dette vil også bidra til å hindre utflytting av kvinner og unge fra distriktene. Kvinner og unge i jordbruket er viktig for at sysselsetting og bosetting i distriktene opprettholdes.

FNs bærekraftsmål skal utrydde fattigdom og sult, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Det kan oppnås ved å sikre at jordbruksarealene brukes på en bærekraftig måte. At det er jordbruk også i de samiske områder med husdyr i utmark, sikrer naturmangfoldet og holder kulturlandskapet i hevd. Dette er i samsvar med FN's bærekraftsmål der et av målene er å stanse tap av artsmangfold. Selvforsyning av matvarer vil redusere både vårt klimaavtrykk ved mindre transport og behovet for import av matvarer. Sametinget vil på den måten sikre at det i samiske områder i større grad produseres mat til egen befolkning. Dette er også et viktig moment for selvforsyningsgraden og totalberedskapen for landsdelen.

1. Sametingets rolle i landbrukspolitikken

I Sametingsrådets politiske plattform – Beaveálgu-erklæringen - heter det at Sametingets rolle som premissleverandør for jordbrukspolitikken skal styrkes. Sametinget skal være en viktig premissgiver for å sikre og styrke jordbruksnæringens rammebetingelser i samiske områder. Sametinget vil i sterkere grad bli involvert i ulike prosesser så som meldingsarbeid, høringer og større prinsipielle saker. For at samiske interesser skal ivaretas i landbrukspolitikken på en bedre måte enn i dag, må Sametinget bli involvert blant annet i jordbruksforhandlingene. I reindriftsforhandlingene har Sametinget en observatørstatus, og det samme må skje i jordbruksforhandlingene.

Konsultasjonsavtalen er et viktig virkemiddel i den sammenheng. Plikten til konsultasjoner etter Konsultasjonsavtalen omfatter tiltak som kan berøre den samiske befolkningen. Sametinget ønsker å få mulighet til å bidra til at jordbruksnæringens rammebetingelser sikres og styrkes. På denne måten vil Sametinget kunne følge opp våre forpliktelser overfor næringen, blant annet ansvaret Sametinget har for levende samiske bygder.

2. Lønnsomhet

Avtalepartene inngikk en avtale med en ramme på 4,15 milliarder kroner i 2023. Avtalen legger opp til økte inntektsmuligheter for alle produksjoner. Partene har særlig prioritert økonomien i melkeproduksjonen, tiltak for klima og miljø, velferdsordninger, unge bønder og landbruk i Nord-Norge.

Selv om tilskuddsandelen er høyere i nord enn lenger sør i landet så er kostnadene ved å drive i nord langt mer utfordrende med allerede høyere byggekostnader. Dette er særlig utfordrende når omlegging til løsdriftsfjøs skal intensiveres fram mot år 2034. Tall fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark viser at det av 250 melkebruk fortsatt er 58 % som har båsfjøs. I tillegg har det i løpet av det siste året vært enorme økninger i drivstoffprisene, prisstigningen generelt har vært høy og rentene har steget flere ganger. Det å løfte inntektene i jordbruket er avgjørende for at vi fortsatt skal ha drivverdig jordbruk i samiske områder. I Hurdalsplattformen går det fram at Regjeringen skal tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Sametinget forventer at dette også gjelder samiske områder.

God lønnsomhet vil gjøre jordbruksnæringen mer attraktiv. Ved å prioritere produksjon av grasfora kjøtt og melk vil en også fremme bruken av lokalprodusert grovfor. Jordbruk i samiske områder ligger i marginale vekstområder.

Lange avstander og færre bønder medfører ekstra utgifter til reise for veterinærtjenester, i tillegg har flere områder utfordringer med å rekruttere veterinærer. Det fører til at gårdbrukere som bor langt unna veterinæren påføres store tilleggs kostnader. Med gode veterinærtjenester vil en sikre god dyrevelferd på bruk som ligger i avsidesliggende områder. Tilskuddet for veterinærreiser bør økes.

Bøndene i nord opplever at i tilfeller med avlingssvikt, hvor det gjøres vesentlige tiltak for å redusere avlingstap, så dekker ikke ordningen tapet. Dette gjelder de som faktisk tar utgiftene og arbeidet med pløying og såfrø og får en grei avling som følge av det, de faller utenom ordningen. Mens de som velger å ikke utføre tiltak, kommer innenfor ordningen. Det må stimuleres til at det alltid skal lønne seg å gjøre en innsats. Ordningen må favne alle med produksjonssvikt, også de som gjør tiltak.

Jordbruk har ulike tiltak for produksjonsreguleringer, og disse reguleringene må videreføres for å unngå overproduksjon.

Inntektsutvalget for jordbruket la fram sin innstilling i januar 2023. Dagens tallgrunnlag er laget for å måle inntektsutviklinga, ikke inntektsnivået. Sametinget mener at grunnlaget for å sammenligne inntektene i jordbruket med lønsmottakere må bedres. I dag finnes det ikke gode sammenligningsgrunnlag.

3. Rekruttering

Unge som overtar gårdsbruk, må ofte drive uten særlig overskudd de første årene. I jordbruksavtalen må det innføres et rekrutteringstilskudd til nye brukere første året. Innovasjon Norge har innført 40 % investeringstilskudd fra 2023. Tall fra AgriAnalyses Landbruksbarometer 2023, viser at gjelden hos norske bønder har økt med 215 % fra år 2000 til 2023, mens markedsinntektene kun har økt med 142 % i samme periode og kostnadene har økt med 135 %. Det er derfor viktig at investeringstilskudd til unge løftes slik at den er 10 % høyere i samiske områder enn tilfellet er i dag. Dette er av særlig betydning for unge etablerere som ofte ikke har klart å bygge opp egenkapital. Dessuten sliter flere samiske kommuner med å rekruttere unge til jordbruksnæringen.

Et annet tiltak for å sikre rekruttering er oppdaterte driftsbygninger. For unge vil det være mer attraktivt å starte med jordbruk om bygningene er tidsmessige, automatisert og enkle å jobbe i. Det vil også gjøre det lettere å få tak i avløserhjelp. Rekruttering av unge er den beste garantien for å opprettholde bosetting og jordbruk i samiske områder. Disse vil også sikre aktive jordbruksmiljøer i bygdene.

Rekruttering av ungdom og kvinner i jordbruket er også viktig for å bevare og utvikle det samiske språket, samt bolyst og bosetting. I mange tilfeller forblir foreldregenerasjonen boende på gården. Denne ressursen vil være viktig å bruke for å utvikle det samiske språket samtidig som den tradisjonelle kunnskapen i samisk jordbruk videreføres

For å styrke rekrutteringen må flere ungdommer gis muligheten til praksis-/læreplass i landbruket, gjerne via lærlingeordning tilknyttet naturbruks- og landbruksfag på videregående skoler. Det har vært en prøveordning innenfor dette, og Sametinget anser dette som en viktig del av strategien for å sikre både rekruttering til landbruket og bosetting i distriktene. Med bakgrunn i de positive erfaringene med lærlingeordningen innen reindriftsfaget mener Sametinget at dette bør prioriteres.

For å styrke og gjøre landbruket i nord mer interessant for unge bønder, må også næringens generelle status høynes betraktelig.

For rekruttering til landbruksyret er det viktig med en tydeliggjøring og forbedring av dagens landbruksvikarordning. Blant annet er det Norske Landbruksstjenester som rekrutterer og skaffer avløsere til bøndene i fylket. En forbedret ordning vil også være en trygghet for bønder som ikke har et nettverk som kan stille opp ved kriser og sykdom. En velfungerende landbruksvikarordning er avgjørende for at bøndene skal fortsette i yrket sitt. Dagens satser for avløsertilskudd dekker stadig færre antall dager med ferie/fritid. Avløseryrket er et av de lavest betalte yrkene i landet, selv om matproduksjon er helt avgjørende for et velfungerende samfunn. Det er behov for en betydelig økning i tilskuddet slik at det er mulig å inngå en bedre tariffavtale med avløsere.

4. Melkeproduksjon

Melkeproduksjonen, saueholdet og geiteholdet er bærebjelken for jordbruket i samiske områder. Finnmark Bondelag viser til at i Finnmark utgjør melkeproduksjonen 80 % av verdiskapingen i jordbruket og 59 % i Troms (tall fra NIBIO, 2020).

Sametinget vil at reduksjoner i melkekvoten ikke må gjøres i samiske områder, melkeproduksjon er den største verdiskaper i landbruket i Finnmark. Kostnadene ved kjøp av melkekvoter er urimelige for de bønder som må kjøpe kvoter. De som driver gårdsbruk, skal også eie kvotene. Vinnere av dagens kvoteordning er de som slutter med melkeproduksjon og selger sine kvoter til en høy pris. Denne ordningen kan føre til utarming av bygdene. Kvoteprisene for melk må senkes blant annet for å få ned de høye kostnadene som gårdbrukerne har. Melkeprisen må økes. Det samme gjelder driftstilskudd til melkeproduksjon i Troms og Finnmark og nordre del av Nordland.

Det haster med å legge om fra båsfjøs til løsdriftsfjøs. I følge AgroAnalyse (2022) vil det være et investeringsbehov på om lag 1 milliarder kroner totalt over 13 år for å legge om fra båsplasser til løsdrift i Troms og Finnmark. Med dagens investeringsrammer vil det ikke være tilstrekkelige midler til å legge om driften. Høyere byggekostnader i nord tilsier også en økning i rammene til bygg. Sametinget er enig i de prioriteringene Regjeringen har lagt opp til i Hurdalsplattformen som gjelder det å sikre investeringsmidlene til jordbruket for å følge opp løsdriftskravet. Sametinget vil at investeringstilskuddet i Innovasjon Norge løftes fra 40 % til 50 % i samiske områder.

5. Sauenæringen

Sauenæringen er i tillegg til melkeproduksjonen en av basisnæringene i jordbruket i samiske områder. Produksjon av lammekjøtt er bærekraftig, de utnytter de ressursene utmarksbeite gir, og bruken av utmark er helt avgjørende for det økonomiske resultatet i næringen. Ved å øke beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet vil det både sikre økonomien i saueholdet og øke bruken av utmarksbeite, noe som igjen er viktig for å ta vare på det biologiske mangfoldet, hindre gjengroing av kulturlandskapet og er et viktig skjøtselstiltak av kulturmark. Husdyrtilskuddet for bruk under 150 sauer må også økes. Både Finnmark og Troms har underdekning av sauekjøtt. Sametinget

mener det ikke er riktig at dette fylket må bære kostnadene for overproduksjon som er skjedd i andre deler av landet.

Sametinget registrerer at rovdyr gjør stor skade på sauene. Rovviltpolitikken har stor betydning for økonomien i saueholdet. I Hurdalsplattform heter det at det skal føres en mer restriktiv rovdyrpolitikk, og at roviltforliket står fortsatt ved lag. I beiteområder skal beitedyr ha prioritet og det skal det være lav terskel for uttak av rovdyr. Uttaket av jerv har vært en stor utfordring. Det må jobbes med å finne mer effektive metoder for uttak av jerv.

Noen har gått over til villsaudrift for å redusere kostnadene til bygg. Villsau har imidlertid lavere slaktevekter enn de ordinære sauerasene noe som innebærer at lønnsomheten blir lavere i produksjoner der villsau er med. Villsau må defineres innenfor tilskuddsordningen for bevaringsverdige husdyrraser.

6. Mottaks- og videreforedlingsanlegg

Mottaks- og videreforedlingsbedrifter som meierier og slakterier er viktige for levering av råvarer fra jordbruket. Disse skaper også sysselsetting der de er lokalisert, og sikrer jordbruk i hele landet. Kort vei til slakteri sikrer god dyrevelferd under transport. Lange transportavstander av matvarer og fôr er problematisk i et klima- og bærekraftsperspektiv samtidig som det kommer i konflikt med satsningen på kortreist mat og lokal verdiskapning. Disse anleggene er også viktige for matvareberedskapen i samiske områder. Sametinget ber derfor avtalepartene jobbe for å sikre en desentralisert meieri- og slakteristruktur. Fraktordningene må videreutvikles slik at vi kan ha et jordbruk i hele landet.

Jordbrukets tilbuds- og service funksjoner er ved et kritisk punkt, industrien står i fare for å avvikle på grunn av for liten tilgang på råvarer. Dette gjelder særlig slakterivirksomheten. Færre bønder og lavere produksjon gjør at det er utfordrende å opprettholde lønnsom slakteridrift i nord. Styrking av for eksempel griseholdet, vil gi en jevn tilgang på slakteriet og sikre helårsdrift på anlegget, samt fortsatt mulighet til videreforedling av råvarer i fylket. Det er derfor viktig at alle bøndene er med for å opprettholde produksjonsmiljøet, industrien og dermed verdiskapningen i nord.

Svekkelse av samvirkeforetakenes rolle som markedsregulatorer vil gjøre det vanskeligere for jordbruket i distriktene å klare seg.

7. Klimatiltak

Jordbruket sto for 8 % av de totale klimagassutslippene i landet. Forslagene om kutt i kjøttforbruket i Norge ville ha ramma jordbruket betydelig i samiske områder og ville ha gått utover matproduksjonen. En annen konsekvens av et kutt i kjøttproduksjonen er at det ville ha ført til større import av mat som igjen vil føre til økt klimagassutslipp. God grovforkvalitet fører til mindre metanproduksjon i kuvomma samtidig som det er god økonomi for bonden. Det å lagre husdyrgjødsel i tette lagre er også et bidrag den enkelte bonden kan gjøre, men det forutsetter investeringer uten at inntektene øker. Norge importerer en rekke jordbruksvarer. Et av tiltakene som kan få ned de globale klimautslippene er å redusere denne importen. Lokal videreforedling av mat er et annet tiltak som gjør at transportbehovet reduseres betraktelig.

Finansieringsordninger for klimatiltak må bedres i jordbruksavtalen. Bedre tilskuddsordninger for drenering, biogassproduksjon og behandling av avfall og husdyrgjødsel er tiltak som kan redusere utslippene på sikt. Reduksjon i matsvinn både blant forbrukerne, matindustrien og dagligvarehandelen er et av tiltakene som er enklest å gjennomføre uten at det går ut over matproduksjonen. Disse endringene vil også være i samsvar med FNs bærekraftsmål.

Ordnningen med overvintringsskade er avvirket og innarbeidet i arealtilskuddet. Slik den fungerer i dag er den lite målrettet. De som får store overvintringsskader kommer dårlig ut med dagens ordning. Ordningen må gjeninnføres i sin opprinnelige form. Det har sammenheng med klimaendringer, som nå oftere forekommer i nord der tining og frysing fører til mer skade på eng enn tidligere. Spesielt Troms er oftere rammet av overvintringsskader som følge av store variasjoner i klima.

Endring i klima fører til varmere vær i nord. Det åpner muligheter for å dyrke mer bær og grønnsaker i kombinasjon med annen jordbruksvirksomhet enn det som skjer i dag, men også økte fare for innslag av fremmede arter. En satsning på bær og grønnsaker vil også være et bidrag i å redusere klimagassutslippene spesielt med tanke på kortere transport av jordbruksprodukter fra produsent til forbruker.

8. Konfliktforebyggende tiltak

Sametinget registrere at det er gjort endring av § 3 i forskrift om konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og annen berørt part, som trådte i kraft 1.juli 2023, og ber om tilstrekkelig med midler til vedlikehold av slike gjerder.

Ordningen med å yte tilskudd til å bygge gjerder for å forhindre at rein kommer på dyrkamark og skader dyrkamark eller rein som trekker inn i bebygde områder, er et effektivt tiltak som må videreføres og forbedres for å unngå konflikter i de berørte områder. Gjerdene utsettes jevnlig for store belastninger spesielt vinterstid og må vedlikeholdes for å hindre at rein trenger igjennom. Dersom ikke gjerdene vedlikeholdes kan de skade rein og annet vilt. Slike konfliktforebyggende tiltak vil også være med på å videreføre det samarbeidet som er mellom reindriftnæringen og jordbruket i samiske områder. Dette samarbeidet – verddevuohta – er av stor sosial betydning og er en viktig del av den samiske tradisjonelle levemåten og kulturen, hvor man bytter tjenester og produkter med lokalbefolkningen.

9. Sametingets tilskuddsordninger til næringsutvikling

Sametinget er opptatt av at jordbruket i samiske områder styrkes gjennom jordbruksavtalen. For at Sametinget skal ha mulighet til å sikre et levende jordbruk i samiske områder er det viktig at overføringene til Sametinget, som ble avvirket i 2015, gjeninnføres. Sametinget ber om at det settes av 6 millioner kroner over jordbruksavtalen til Sametinget til tiltak som skal benyttes i samiske områder. I 2023 budsjettet har Sametinget satt av 2,35 millioner kroner til jordbruksformål, det er i samme periode mottatt søknader for et betydelig større beløp. Etter omdisponeringer i budsjettet, vil det trolig innvilges søknader for rundt 3,0 millioner kroner til jordbruksformål. I 2021 bevilget Sametinget 6,1 millioner og i 2022 4 millioner kroner til jordbruksformål.

Sametinget vil ha fokus på at midlene benyttes til utvikling, omlegging fra bås til løsdrift, modernisering og automatisering av driftsbygg, samt utvikling av samiske mattradisjoner. På bakgrunn av de forventede klimaendringene må også jordbruket i de samiske områdene være rustet og forberedt på klimaomstillinger som gjør jordbrukerne i stand til å forbedre og øke matproduksjonen. Det er i tillegg viktig å være selvforsynte i krisetilfeller.

Sametingets midler har i mange saker vært av avgjørende betydning for at bøndene har valgt å bygge ut. Disse midlene har i flere tilfeller utløst annen finansiering av driftsbygninger. Gjeninnføring av denne ordningen vil også være et ledd i satsningen på nordområdene.

Produkter fra arktisk landbruk har et stort potensial både med tanke på kvalitet og som en merkevare fra arktiske områder. Det positive med arktiske produkter er at de er mer smakfulle enn produkter produsert lenger sør i landet. Dette gjelder spesielt for grønnsaker og lammekjøtt. Det gjelder å legge til rette for å profilere og markedsføre arktisk landbruk.

En meieristruktur som gjør at bøndene får levert den melka de produserer uansett hvor i landet de holder til er en grunnleggende forutsetning for å sikre målet om bosetting og landbruksproduksjon i hele landet. Offentlige subsidier og konkurransepolitiske virkemidler må ha som formål å sikre produksjon, mottak og videreføring i områder av landet der markedet ikke legger til rette for det. Distribusjonstilskuddet i prisutjevningsordningen fungerer motsatt, og bidrar til sentralisering av meieristrukturen. Tilskuddet i dag favoriserer store meierier som henter melk fra de billigste leverandørene rundt de mest befolkningstette markedene. Eksempelvis Tines meierier i Tana og Alta blir dermed tvunget å bidra med penger inn i ordningen. Sametinget ber om at det gis forutsigbarhet for meieriene i Nord-Norge om konkurransepolitiske betingelser som reelt styrker utviklingsmulighetene for distriktene.

10. Økt lokal matproduksjon og urfolksmatsystemer

Sametinget vil styrke verdiskapningen i primærnæringene med mer videreføring, matproduksjon og satsing på lokal mat. Sametinget vil øke produksjonen og videreføringen av lokal mat fra samiske områder. Det vil øke verdiskapningen på gårdene, og dermed sikre sysselsettingen i jordbruket og det materielle grunnlaget for samisk kultur. Koronapandemien og krigen i Ukraina har vist hvor viktig det er å være selvforsynt med matvarer og andre produksjonsfaktorer som er nødvendige i jordbruket.

Sametinget har over flere år satset på samisk mat og lokalmat. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) etablerte i 2022 Koalisjonen for urfolks matsystemer. Sametinget deltar i dette arbeidet. Arbeidet med urfolks

matsystemer er viktig fordi det handler om matkultur, matsikkerhet, helse, rettigheter og urfolks tilknytning til arealer og naturressurser.

Sametinget mener at det bør etableres en ordning for å fremme tradisjonsmat og matkultur fra det samiske kjøkkenet. I den sammenheng er det også viktig at næringsmiddelindustrien i større grad må åpne for bruk av tradisjonelle biprodukter som blod og innmat.

11. Rovdyr

Dagens rovdyrforvaltning er ikke i tråd med statens folkerettslige forpliktelser overfor samiske næringsutøvere. Sametinget ber avtalepartene om å arbeide for å redusere bestandsmålene, slik at man oppnår den todelte målsettingen i rovviltmeldingen av 2004, og rovviltforliket av 2011. Rovviltbestanden er for stor når man ser på tapene beitenæringene lider av. Den økte rovviltbestanden fører ikke bare til store økonomiske tap, men også til store psykiske belastninger for bøndene. Utviklingen er bekymringsfull da rovviltutfordringen kommer på toppen av en rekke andre utfordringer, som til sammen bidrar til å svekke bondens lønnsomhet ytterligere. Sametinget ber om at det settes inn sterkere tiltak for å forebygge rovviltskader, og at samisk tradisjons- og erfaringsbasert kunnskap blir en del av kunnskapsgrunnlaget i rovviltforvaltningen. Blant annet bør folkerettslige prinsipper prøves mot Bernkonvensjonen, og eventuelle rettslige prosesser må følges opp på dette grunnlaget. Sametinget ønsker at avtalepartene arbeider for et høyere uttak av rovdyr i beiteområder.

Sametinget vil fortsatt arbeide for at bestandsmålene reduseres og at skadefelling kan iverksettes raskt og effektivt. Rovdyrforvaltningen skal bygge på beitenæringenes tradisjonelle og erfaringsbaserte kunnskaper. Vi ønsker å åpne opp for uttak av ørn som forebyggende tiltak i småfe- og kalvingsområder.

Sametingsrådet – plenumsaker - 040/23

SRP - vedtak:

Sametingsrådets innstilling

Jordbruket og matproduksjon i nord spiller en betydelig rolle som grunnlag for sysselsetting, verdiskaping, matsikkerhet og som grunnlag for bosetting i samiske områder. Jordbruk er også viktig for bosetting, videreføringen av samisk språk og kulturtradisjoner i distriktene i Nord-Norge. Kulturlandskapet gror igjen grunnet færre beitedyr i utmark. Det er mye uutnyttede utmarksbeiter som forsvinner grunnet gjengroing. For å sikre levende bygdesamfunn, trengs det flere beitedyr i utmark. Sametinget er opptatt av at jordbruksnæringen har gode rammebetingelser for sin drift og utvikling.

Levende bygder er den beste garantien for at tradisjonell samisk kultur og språk får en sikker fremtid. Å sikre dagens bruksstruktur og opprettholde sysselsettingen i landbruket og øke lønnsomheten er avgjørende for å opprettholde levende bygder. Derfor er det viktig for Sametinget å jobbe for et styrket driftsgrunnlag for jordbruk i samiske områder. Jordbruket i samiske områder skal være bærekraftig og ha en variert bruksstruktur med tilrettelagt infrastruktur og driftsgrunnlag. Sametinget har som langsiktig mål å opprettholde dagens sysselsetting og bruksstruktur i jordbruket.

Den samiske tradisjonen med "birgejupmi" (det å klare seg) har tradisjonelt vært avhengig av et levende lokalt jordbruk sammen med andre primærnæringer i området. Det dreier seg også om å ha et bærekraftig jordbruk som kan gi en rimelig inntekt til en familie. Om det ikke er lønnsomt å drive med jordbruk så er det ikke grunnlag for å drive med det. Birgejupmi gir også en trygghet med tanke på beredskap. Det å ha en jordbruksproduksjon i samiske områder sikrer en viss grad av matberedskap.

For Sametinget er det viktig å videreføre og styrke de virkemidlene som er i jordbruksavtalen i dag. Landbrukspolitikken må være forutsigbar siden de investeringer som gjøres i jordbruket er langsiktige. Store endringer i jordbrukspolitikken vil ikke gi denne forutsigbarheten, og det vil skape en usikker situasjon for de områder som slike endringer berører.

I følge AgriAnalyse (2022) fortsetter antall bruk å gå nedover i Troms og Finnmark. Der var det henholdsvis 875

og 287 bønder i 2020. I Troms og Finnmark har 56 prosent av gårdbrukerne (1 455 gårdbrukere) sluttet i perioden 2000 til 2020. I landet som helhet var nedgangen 44 %. Nedgangen i antall bruk er ekstra bekymringsfull ettersom jordbruksmiljøene allerede er små sammenliknet med jordbruket på landsbasis, og i flere kommuner er det ingen gårdsbruk igjen. Tall og data fra statistikker viser at den samme trenden fortsetter også i 2023. Grunnet krigen i Ukraina har blant annet prisene på råolje og drivstoff økt og det er dyrere å importere en del landbruksvarer, tjenester og det har ført til uroligheter og svingninger i markedet. Landbruk i nord er spesielt viktig med hensyn til den geopolitiske situasjonen vi har i dag. Nedgangen i antall bruk vil også få negative konsekvenser for matproduksjonen, meierier, slakterier, videreforedlingsanlegg, for handelsstanden og sysselsettingen i de samiske områdene. En ytterligere nedgang i jordbruket vil derfor utfordre det samiske næringslivet og true næringen som en betydningsfull kultur- og språkarena. Det er fortsatt en overvekt av menn i jordbruket i landet, og kvinnene utfører en femtedel av arbeidet i jordbruket. Blant annet har velferdsordninger betydning for at kvinner velger å jobbe i jordbruket. Andre forhold som er viktig for likestilling i jordbruket er å øke kvinnenes deltakelse i jordbruket og sikre at flere kvinner overtar eiendommer i jordbruket. For Sametinget er det viktig å styrke andelen kvinner i landbruket og videreføre likestillingstiltak i jordbruksavtalen. Dette vil også bidra til å hindre utflytting av kvinner og unge fra distriktene. Kvinner og unge i jordbruket er viktig for at sysselsetting og bosetting i distriktene opprettholdes.

FNs bærekraftsmål skal utrydde fattigdom og sult, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Det kan oppnås ved å sikre at jordbruksarealene brukes på en bærekraftig måte. At det er jordbruk også i de samiske områder med husdyr i utmark, sikrer naturmangfoldet og holder kulturlandskapet i hevd. Dette er i samsvar med FN's bærekraftsmål der et av målene er å stanse tap av artsmangfold. Selvforsyning av matvarer vil redusere både vårt klimaavtrykk ved mindre transport og behovet for import av matvarer. Sametinget vil på den måten sikre at det i samiske områder i større grad produseres mat til egen befolkning. Dette er også et viktig moment for selvforsyningsgraden og totalberedskapen for landsdelen.

1. Sametingets rolle i landbrukspolitikken

I Sametingsrådets politiske plattform – Beaveálgu-erklæringen - heter det at Sametingets rolle som premissleverandør for jordbrukspolitikken skal styrkes. Sametinget skal være en viktig premissgiver for å sikre og styrke jordbruksnæringens rammebetingelser i samiske områder. Sametinget vil i sterkere grad bli involvert i ulike prosesser så som meldingsarbeid, høringer og større prinsipielle saker. For at samiske interesser skal ivaretas i landbrukspolitikken på en bedre måte enn i dag, må Sametinget bli involvert blant annet i jordbruksforhandlingene. I reindriftingsforhandlingene har Sametinget en observatørstatus, og det samme må skje i jordbruksforhandlingene.

Konsultasjonsavtalen er et viktig virkemiddel i den sammenheng. Plikten til konsultasjoner etter Konsultasjonsavtalen omfatter tiltak som kan berøre den samiske befolkningen. Sametinget ønsker å få mulighet til å bidra til at jordbruksnæringens rammebetingelser sikres og styrkes. På denne måten vil Sametinget kunne følge opp våre forpliktelser overfor næringen, blant annet ansvaret Sametinget har for levende samiske bygder.

2. Lønnsomhet

Avtalepartene inngikk en avtale med en ramme på 4,15 milliarder kroner i 2023. Avtalen legger opp til økte inntektsmuligheter for alle produksjoner. Partene har særlig prioritert økonomien i melkeproduksjonen, tiltak for klima og miljø, velferdsordninger, unge bønder og landbruk i Nord-Norge.

Selv om tilskuddsandelen er høyere i nord enn lenger sør i landet så er kostnadene ved å drive i nord langt mer utfordrende med allerede høyere byggekostnader. Dette er særlig utfordrende når omlegging til løsdriftsfjøs skal intensiveres fram mot år 2034. Tall fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark viser at det av 250 melkebruk fortsatt er 58 % som har båsfjøs. I tillegg har det i løpet av det siste året vært enorme økninger i drivstoffprisene, prisstigningen generelt har vært høy og rentene har steget flere ganger. Det å løfte inntektene i jordbruket er avgjørende for at vi fortsatt skal ha drivverdig jordbruk i samiske områder. I Hurdalsplattformen går det fram at Regjeringen skal tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Sametinget forventer at dette også gjelder samiske områder.

God lønnsomhet vil gjøre jordbruksnæringen mer attraktiv. Ved å prioritere produksjon av grasfora kjøtt og melk vil en også fremme bruken av lokalprodusert grovfor. Jordbruk i samiske områder ligger i marginale vekstområder.

Lange avstander og færre bønder medfører ekstra utgifter til reise for veterinærtjenester, i tillegg har flere områder utfordringer med å rekruttere veterinærer. Det fører til at gårdbrukere som bor langt unna veterinæren påføres store tilleggs kostnader. Med gode veterinærtjenester vil en sikre god dyrevelferd på bruk som ligger i avsidesliggende områder. Tilskuddet for veterinærreiser bør økes.

Bøndene i nord opplever at i tilfeller med avlingssvikt, hvor det gjøres vesentlige tiltak for å redusere avlingstap, så dekker ikke ordningen tapet. Dette gjelder de som faktisk tar utgiftene og arbeidet med pløying og såfrø og får en grei avling som følge av det, de faller utenom ordningen. Mens de som velger å ikke utføre tiltak, kommer innenfor ordningen. Det må stimuleres til at det alltid skal lønne seg å gjøre en innsats. Ordningen må favne alle med produksjonssvikt, også de som gjør tiltak.

Jordbruk har ulike tiltak for produksjonsreguleringer, og disse reguleringene må videreføres for å unngå overproduksjon.

Inntektsutvalget for jordbruket la fram sin innstilling i januar 2023. Dagens tallgrunnlag er laget for å måle inntektsutviklinga, ikke inntektsnivået. Sametinget mener at grunnlaget for å sammenligne inntektene i jordbruket med lønsmottakere må bedres. I dag finnes det ikke gode sammenligningsgrunnlag.

3. Rekruttering

Unge som overtar gårdsbruk, må ofte drive uten særlig overskudd de første årene. I jordbruksavtalen må det innføres et rekrutteringstilskudd til nye brukere første året. Innovasjon Norge har innført 40 % investeringstilskudd fra 2023. Tall fra AgriAnalyses Landbruksbarometer 2023, viser at gjelden hos norske bønder har økt med 215 % fra år 2000 til 2023, mens markedsinntektene kun har økt med 142 % i samme periode og kostnadene har økt med 135 %. Det er derfor viktig at investeringstilskudd til unge løftes slik at den er 10 % høyere i samiske områder enn tilfellet er i dag. Dette er av særlig betydning for unge etablerere som ofte ikke har klart å bygge opp egenkapital. Dessuten sliter flere samiske kommuner med å rekruttere unge til jordbruksnæringen.

Et annet tiltak for å sikre rekruttering er oppdaterte driftsbygninger. For unge vil det være mer attraktivt å starte med jordbruk om bygningene er tidsmessige, automatisert og enkle å jobbe i. Det vil også gjøre det lettere å få tak i avløserhjelp. Rekruttering av unge er den beste garantien for å opprettholde bosetting og jordbruk i samiske områder. Disse vil også sikre aktive jordbruksmiljøer i bygdene.

Rekruttering av ungdom og kvinner i jordbruket er også viktig for å bevare og utvikle det samiske språket, samt bolyst og bosetting. I mange tilfeller forblir foreldregenerasjonen boende på gården. Denne ressursen vil være viktig å bruke for å utvikle det samiske språket samtidig som den tradisjonelle kunnskapen i samisk jordbruk videreføres

For å styrke rekrutteringen må flere ungdommer gis muligheten til praksis-/læreplass i landbruket, gjerne via lærlingeordning tilknyttet naturbruks- og landbruksfag på videregående skoler. Det har vært en prøveordning innenfor dette, og Sametinget anser dette som en viktig del av strategien for å sikre både rekruttering til landbruket og bosetting i distriktene. Med bakgrunn i de positive erfaringene med lærlingeordningen innen reindriftsfaget mener Sametinget at dette bør prioriteres.

For å styrke og gjøre landbruket i nord mer interessant for unge bønder, må også næringens generelle status høynes betraktelig.

For rekruttering til landbruksyrket er det viktig med en tydeliggjøring og forbedring av dagens landbruksvikarordning. Blant annet er det Norske Landbruksstjenester som rekrutterer og skaffer avløsere til bøndene i fylket. En forbedret ordning vil også være en trygghet for bønder som ikke har et nettverk som kan stille opp ved kriser og sykdom. En velfungerende landbruksvikarordning er avgjørende for at bøndene skal fortsette i yrket sitt. Dagens satser for avløsertilskudd dekker stadig færre antall dager med ferie/fritid. Avløseryrket er et av de lavest betalte yrkene i landet, selv om matproduksjon er helt avgjørende for et velfungerende samfunn. Det er behov for en betydelig økning i tilskuddet slik at det er mulig å inngå en bedre tariffavtale med avløsere.

4. Melkeproduksjon

Melkeproduksjonen, saueholdet og geiteholdet er bærebjelken for jordbruket i samiske områder. Finnmark Bondelag viser til at i Finnmark utgjør melkeproduksjonen 80 % av verdiskapingen i jordbruket og 59 % i Troms (tall fra NIBIO, 2020).

Sametinget vil at reduksjoner i melkekvoten ikke må gjøres i samiske områder, melkeproduksjon er den største verdiskaper i landbruket i Finnmark. Kostnadene ved kjøp av melkekvoter er urimelige for de bønder som må kjøpe kvoter. De som driver gårdsbruk, skal også eie kvotene. Vinnere av dagens kvoteordning er de som slutter med melkeproduksjon og selger sine kvoter til en høy pris. Denne ordningen kan føre til utarming av bygdene. Kvotepriene for melk må senkes blant annet for å få ned de høye kostnadene som gårdbrukerne har. Melkeprisen må økes. Det samme gjelder driftstilskudd til melkeproduksjon i Troms og Finnmark og nordre del av Nordland.

Det haster med å legge om fra båsfjøs til løsdriftsfjøs. I følge AgroAnalyse (2022) vil det være et investeringsbehov på om lag 1 milliarder kroner totalt over 13 år for å legge om fra båsplasser til løsdrift i Troms og Finnmark. Med dagens investeringsrammer vil det ikke være tilstrekkelige midler til å legge om driften. Høyere byggekostnader i nord tilsier også en økning i rammene til bygg. Sametinget er enig i de prioriteringene Regjeringen har lagt opp til i Hurdalsplattformen som gjelder det å sikre investeringsmidlene til jordbruket for å følge opp løsdriftskravet. Sametinget vil at investeringstilskuddet i Innovasjon Norge løftes fra 40 % til 50 % i samiske områder.

5. Sauenæringen

Sauenæringen er i tillegg til melkeproduksjonen en av basisnæringene i jordbruket i samiske områder. Produksjon av lammekjøtt er bærekraftig, de utnytter de ressursene utmarksbeite gir, og bruken av utmark er helt avgjørende for det økonomiske resultatet i næringen. Ved å øke beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet vil det både sikre økonomien i saueholdet og øke bruken av utmarksbeite, noe som igjen er viktig for å ta vare på det biologiske mangfoldet, hindre gjengroing av kulturlandskapet og er et viktig skjøtselstiltak av kulturmark. Husdyrtilskuddet for bruk under 150 sauer må også økes. Både Finnmark og Troms har underdekning av sauekjøtt. Sametinget mener det ikke er riktig at dette fylket må bære kostnadene for overproduksjon som er skjedd i andre deler av landet.

Sametinget registrerer at rovdyr gjør stor skade på sauenæringen. Rovviltpolitikken har stor betydning for økonomien i saueholdet. I Hurdalsplattform heter det at det skal føres en mer restriktiv rovdyrpolitikk, og at roviltforliket står fortsatt ved lag. I beiteområder skal beitedyr ha prioritet og det skal det være lav terskel for uttak av rovdyr. Uttaket av jerv har vært en stor utfordring. Det må jobbes med å finne mer effektive metoder for uttak av jerv.

Noen har gått over til villsaudrift for å redusere kostnadene til bygg. Villsau har imidlertid lavere slaktevekter enn de ordinære sauerasene noe som innebærer at lønnsomheten blir lavere i produksjoner der villsau er med. Villsau må defineres innenfor tilskuddsordningen for bevaringsverdige husdyrraser.

6. Mottaks- og videreforedlingsanlegg

Mottaks- og videreforedlingsbedrifter som meierier og slakterier er viktige for levering av råvarer fra jordbruket. Disse skaper også sysselsetting der de er lokalisert, og sikrer jordbruk i hele landet. Kort vei til slakteri sikrer god dyrevelferd under transport. Lange transportavstander av matvarer og fôr er problematisk i et klima- og bærekraftsperspektiv samtidig som det kommer i konflikt med satsningen på kortreist mat og lokal verdiskaping. Disse anleggene er også viktige for matvareberedskapen i samiske områder. Sametinget ber derfor avtalepartene jobbe for å sikre en desentralisert meieri- og slakteristruktur. Fraktordningene må videreutvikles slik at vi kan ha et jordbruk i hele landet.

Jordbrukets tilbuds- og service funksjoner er ved et kritisk punkt, industrien står i fare for å avvikle på grunn av for liten tilgang på råvarer. Dette gjelder særlig slakterivirksomheten. Færre bønder og lavere produksjon gjør at det er utfordrende å opprettholde lønnsom slakteridrift i nord. Styrking av for eksempel griseholdet, vil gi en jevn tilgang på slakteriet og sikre helårsdrift på anlegget, samt fortsatt mulighet til ha videreforedling av råvarer i fylket. Det er derfor viktig at alle bøndene er med for å opprettholde produksjonsmiljøet, industrien og dermed verdiskapingen i nord.

Svekkelse av samvirkeforetakenes rolle som markedsregulatorer vil gjøre det vanskeligere for jordbruket i distriktene å klare seg.

7. Klimatiltak

Jordbruket sto for 8 % av de totale klimagassutslippene i landet. Forslagene om kutt i kjøttforbruket i Norge ville ha ramma jordbruket betydelig i samiske områder og ville ha gått utover matproduksjonen. En annen konsekvens av et kutt i kjøttproduksjonen er at det ville ha ført til større import av mat som igjen vil føre til økt klimagassutslipp. God grovforkvalitet fører til mindre metanproduksjon i kuvomma samtidig som det er god økonomi for bonden. Det å lagre husdyrgjødsel i tette lagre er også et bidrag den enkelte bonden kan gjøre, men det forutsetter investeringer uten at inntektene øker. Norge importerer en rekke jordbruksvarer. Et av tiltakene som kan få ned de globale klimautslippene er å redusere denne importen. Lokal videreføring av mat er et annet tiltak som gjør at transportbehovet reduseres betraktelig.

Finansieringsordninger for klimatiltak må bedres i jordbruksavtalen. Bedre tilskuddsordninger for drenering, biogassproduksjon og behandling av avfall og husdyrgjødsel er tiltak som kan redusere utslippene på sikt. Reduksjon i matsvinn både blant forbrukerne, matindustrien og dagligvarehandelen er et av tiltakene som er enklest å gjennomføre uten at det går ut over matproduksjonen. Disse endringene vil også være i samsvar med FNs bærekraftsmål.

Ordringen med overvintringsskade er avvirket og innarbeidet i arealtilskuddet. Slik den fungerer i dag er den lite målrettet. De som får store overvintringsskader kommer dårlig ut med dagens ordning. Ordningen må gjeninnføres i sin opprinnelige form. Det har sammenheng med klimaendringer, som nå oftere forekommer i nord der tining og frysing fører til mer skade på eng enn tidligere. Spesielt Troms er oftere rammet av overvintringsskader som følge av store variasjoner i klima.

Endring i klima fører til varmere vær i nord. Det åpner muligheter for å dyrke mer bær og grønnsaker i kombinasjon med annen jordbruksvirksomhet enn det som skjer i dag, men også økte fare for innslag av fremmede arter. En satsning på bær og grønnsaker vil også være et bidrag i å redusere klimagassutslippene spesielt med tanke på kortere transport av jordbruksprodukter fra produsent til forbruker.

8. Konfliktforebyggende tiltak

Sametinget registrer at det er gjort endring av § 3 i forskrift om konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og annen berørt part, som trådte i kraft 1.juli 2023, og ber om tilstrekkelig med midler til vedlikehold av slike gjerder.

Ordringen med å yte tilskudd til å bygge gjerder for å forhindre at rein kommer på dyrkamark og skader dyrkamark eller rein som trekker inn i bebygde områder, er et effektivt tiltak som må videreføres og forbedres for å unngå konflikter i de berørte områder. Gjerdene utsettes jevnlig for store belastninger spesielt vinterstid og må vedlikeholdes for å hindre at rein trenger igjennom. Dersom ikke gjerdene vedlikeholdes kan de skade rein og annet vilt. Slike konfliktforebyggende tiltak vil også være med på å videreføre det samarbeidet som er mellom reindriftnæringen og jordbruket i samiske områder. Dette samarbeidet – verddevuoha – er av stor sosial betydning og er en viktig del av den samiske tradisjonelle levemåten og kulturen, hvor man bytter tjenester og produkter med lokalbefolkningen.

9. Sametingets tilskuddsordninger til næringsutvikling

Sametinget er opptatt av at jordbruket i samiske områder styrkes gjennom jordbruksavtalen. For at Sametinget skal ha mulighet til å sikre et levende jordbruk i samiske områder er det viktig at overføringene til Sametinget, som ble avvirket i 2015, gjeninnføres. Sametinget ber om at det settes av 6 millioner kroner over jordbruksavtalen til Sametinget til tiltak som skal benyttes i samiske områder. I 2023 budsjettet har Sametinget satt av 2,35 millioner kroner til jordbruksformål, det er i samme periode mottatt søknader for et betydelig større beløp. Etter omdisponeringer i budsjettet, vil det trolig innvilges søknader for rundt 3,0 millioner kroner til jordbruksformål. I 2021 bevilget Sametinget 6,1 millioner og i 2022 4 millioner kroner til jordbruksformål.

Sametinget vil ha fokus på at midlene benyttes til utvikling, omlegging fra bås til løsdrift, modernisering og automatisering av driftsbygg, samt utvikling av samiske mattradisjoner. På bakgrunn av de forventede klimaendringene må også jordbruket i de samiske områdene være rustet og forberedt på klimaomstillinger som gjør jordbrukerne i stand til å forbedre og øke matproduksjonen. Det er i tillegg viktig å være selvforsynte i krisetilfeller.

Sametingets midler har i mange saker vært av avgjørende betydning for at bøndene har valgt å bygge ut. Disse midlene har i flere tilfeller utløst annen finansiering av driftsbygninger. Gjeninnføring av denne ordningen vil også

være et ledd i satsningen på nordområdene.

Produkter fra arktisk landbruk har et stort potensial både med tanke på kvalitet og som en merkevare fra arktiske områder. Det positive med arktiske produkter er at de er mer smakfulle enn produkter produsert lenger sør i landet. Dette gjelder spesielt for grønnsaker og lammekjøtt. Det gjelder å legge til rette for å profilere og markedsføre arktisk landbruk.

En meieristruktur som gjør at bøndene får levert den melka de produserer uansett hvor i landet de holder til er en grunnleggende forutsetning for å sikre målet om bosetting og landbruksproduksjon i hele landet. Offentlige subsidier og konkurransepolitiske virkemidler må ha som formål å sikre produksjon, mottak og videreforedling i områder av landet der markedet ikke legger til rette for det. Distribusjonstilskuddet i prisutjevningsordningen fungerer motsatt, og bidrar til sentralisering av meieristrukturen. Tilskuddet i dag favoriserer store meierier som henter melk fra de billigste leverandørene rundt de mest befolkningstette markedene. Eksempelvis Tines meierier i Tana og Alta blir dermed tvunget å bidra med penger inn i ordningen. Sametinget ber om at det gis forutsigbarhet for meieriene i Nord-Norge om konkurransepolitiske betingelser som reelt styrker utviklingsmulighetene for distriktene.

10. Økt lokal matproduksjon og urfolksmatsystemer

Sametinget vil styrke verdiskapningen i primærnæringene med mer videreforedling, matproduksjon og satsing på lokal mat. Sametinget vil øke produksjonen og videreforedlingen av lokal mat fra samiske områder. Det vil øke verdiskapningen på gårdene, og dermed sikre sysselsettingen i jordbruket og det materielle grunnlaget for samisk kultur. Koronapandemien og krigen i Ukraina har vist hvor viktig det er å være selvforsynt med matvarer og andre produksjonsfaktorer som er nødvendige i jordbruket.

Sametinget har over flere år satset på samisk mat og lokalmat. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) etablerte i 2022 Koalisjonen for urfolks matsystemer. Sametinget deltar i dette arbeidet. Arbeidet med urfolks matsystemer er viktig fordi det handler om matkultur, matsikkerhet, helse, rettigheter og urfolks tilknytning til arealer og naturressurser.

Sametinget mener at det bør etableres en ordning for å fremme tradisjonsmat og matkultur fra det samiske kjøkkenet. I den sammenheng er det også viktig at næringsmiddelindustrien i større grad må åpne for bruk av tradisjonelle biprodukter som blod og innmat.

11. Rovdyr

Dagens rovdyrforvaltning er ikke i tråd med statens folkerettslige forpliktelser overfor samiske næringsutøvere. Sametinget ber avtalepartene om å arbeide for å redusere bestandsmålene, slik at man oppnår den todelte målsettingen i rovviltmeldingen av 2004, og rovviltforliket av 2011. Rovviltbestanden er for stor når man ser på tapene beitenæringene lider av. Den økte rovviltbestanden fører ikke bare til store økonomiske tap, men også til store psykiske belastninger for bøndene. Utviklingen er bekymringsfull da rovviltutfordringen kommer på toppen av en rekke andre utfordringer, som til sammen bidrar til å svekke bondens lønnsomhet ytterligere. Sametinget ber om at det settes inn sterkere tiltak for å forebygge rovviltskader, og at samisk tradisjons- og erfaringsbasert kunnskap blir en del av kunnskapsgrunnlaget i rovviltforvaltningen. Blant annet bør folkerettslige prinsipper prøves mot Bernkonvensjonen, og eventuelle rettslige prosesser må følges opp på dette grunnlaget. Sametinget ønsker at avtalepartene arbeider for et høyere uttak av rovdyr i beiteområder.

Sametinget vil fortsatt arbeide for at bestandsmålene reduseres og at skadefelling kan iverksettes raskt og effektivt. Rovdyrforvaltningen skal bygge på beitenæringenes tradisjonelle og erfaringsbaserte kunnskaper. Vi ønsker å åpne opp for uttak av ørn som forebyggende tiltak i småfe- og kalvingsområder.

NKK - vedtak:

Innledning

Nærings- og kulturkomite har behandlet sak 010/23 "Sametingets innspill til jordbruksforhandlingene 2024". Komiteens innstilling er følgende:

Merknader

Merknad 1

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Henrik Olsen, Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mahtis Nilsen Eira, Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Sara Katrine Aleksandersen og Helén Storelv-Rabone, fra Senterpartiet (SP) Øystein Fossmo, fra Flyttsamelista John Mathis Utsi, fra Partipolitisk uavhengig parti Jørn Are Gaski stiller seg bak:

Det er behov for å se på regelverket som hindrer og begrenser mulighetene til hjemme slakt og distribusjon av råstoff fra hjemme slakt i lokalsamfunnet.

Den samiske befolkningen har gjennom historien livnært seg av kombinasjonsnæringer og lokal ressursutnyttelse der blant annet fehold har vært sentralt. Dette har opparbeidet mye kulturell praksis og kunnskap om overlevelse i nord. I moderne tid er mye av denne praksisen blitt kriminalisert og forbudt, spesielt det som er knyttet til hjemme slakt og distribusjon av råstoffene blant lokalsamfunnenes medlemmer, som har medført at viktig og kritisk kunnskap er i ferd med å forsvinne.

Det haster derfor å få endret på regelverket slik at den tradisjonelle kunnskapen knyttet til dyrehold, hjemme slakt og ressursutnyttelse med basis i samisk kultur igjen kan praktiseres og ivaretas for framtiden.

Merknad 2

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Henrik Olsen, Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mahtis Nilsen Eira, Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Sara Katrine Aleksandersen og Helén Storelv-Rabone, fra Senterpartiet (SP) Øystein Fossmo, fra Flyttsamelista John Mathis Utsi, fra Partipolitisk uavhengig parti Jørn Are Gaski stiller seg bak:

Komiteens flertall viser til retningslinjene om avlingssvikt for jordbruket der det heter i et av punktene at: «Avlingen i skadeåret må være mindre enn 70 prosent av gjennomsnittsavlingen for vekstgruppen for å utløse grunnlaget for tilskudd. Det vil si at det er en egen risiko på 30 prosent.»

Komiteens flertall mener at risikoen for bonden på 30 % er for høy egenandel og denne må halveres til 15 %. Dette fordi det er ikke så store svingninger i avlingene. Gårdsbrukene drives i henhold til normal produksjon på grovforet, derfor blir det ikke rett at gårdsbrukeren må ha en så stor egenandel.

Merknad 3

Merknad fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Henrik Olsen, Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mahtis Nilsen Eira, Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Sara Katrine Aleksandersen og Helén Storelv-Rabone, fra Senterpartiet (SP) Øystein Fossmo, fra Flyttsamelista John Mathis Utsi, fra Partipolitisk uavhengig parti Jørn Are Gaski stiller seg bak:

En av truslene mot beitenæringas inntjening er det økende rovdyrtrykket som næringa opplever. Den trusselen rovdyr er for næringa har store konsekvenser for inntjeninga mange år frem i tid. Sametinget ber avtalepartene starte en dialog der Landbruk- og matdepartementet tar større ansvar for dagens rovdyrforvaltning. LMD har ansvar for matberedskap og matproduksjon i Norge, der rovdyrbestanden har direkte negativ innvirkning på tilgangen på kjøtt fra småfe.

Forslag

Forslag 1

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mahtis Nilsen Eira, Sara Katrine Aleksandersen, Henrik Olsen og Helén Storelv-Rabone, fra Senterpartiet (SP) Øystein Fossmo, fra Flyttsamelista John Mathis Utsi stiller seg bak:
Tilleggsforslag, nytt punkt: 12. Samarbeid mellom jordbruksnæringen og reindriftsnæringen.

Jordbruk og reindrift har mye å hente på et godt samarbeid. Næringene har mange felles utfordringer som arealpress fra hyttebygging og turisme, arealinngrep, rovdyrproblematikk, økte kostnader på driftsmidler, utfordringer med klimaskade og klimatilpassing og gjerdeproblematikk. Det bør opprettes samarbeidsfora hvor næringene kan møtes for å finne løsninger på felles utfordringer, og hvor god dialog kan fungere som konfliktdependende tiltak mellom næringene. Historisk har næringene hatt et nært samarbeid med gjensidig avhengighet. Sametinget ber om at avtalepartene jobber for at det opprettes samarbeidsfora mellom reindriftsnæringen og jordbruksnæringen hvor næringene kan møtes for å finne løsninger på felles utfordringer. Det er viktig at dette prioriteres, og at det settes av midler til dette.

Forslag 2

Forslag fremmet av Norske Samers Riksforbund (NSR) ved Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Mahtis Nilsen Eira, Sara Katrine Aleksandersen, Henrik Olsen og Helén Storelv-Rabone, fra Senterpartiet (SP) Øystein Fossmo, fra Flyttsamelista John Mathis Utsi stiller seg bak:
Tilleggsforslag. Under punkt 8. Konfliktforebyggende tiltak.

Legge inn setningen: "Til full dekning". Avsnittet blir da som følger:

8. Konfliktforebyggende tiltak

Ordningen med å yte tilskudd til å bygge gjerder for å forhindre at rein kommer på dyrkamark og skader dyrkamark er et effektivt tiltak som må videreføres og forbedres. Gjerdene utsettes jevnlig for store belastninger spesielt vinterstid. Sametinget foreslår at det også for 2024 settes av midler til vedlikehold av slike gjerder. Prosentatsen må i tillegg økes med 10 %. Til full dekning. Slike konfliktforebyggende tiltak vil også være med på å videreføre det samarbeidet som er mellom reindriftsnæringen og jordbruket i samiske områder. Dette samarbeidet – verddevuohhta – er av stor sosial betydning og er en viktig del av den samiske tradisjonelle levemåten og kulturen, hvor man bytter tjenester og produkter med lokalbefolkningen.

Forslag 3

Forslag fremmet av Nordkalottfolket ved Gry Hege Johansen Warth, Komiteens medlemmer fra Nordkalottfolket Ulf Tore Johansen, Ingvild Maria Leifsdatter Halvorsen stiller seg bak:

Erstatter rådets innstilling

Arktisk landbruket har betydning for matproduksjon, bosetning, beredskap og verdiskapning i nord. Det er med bekymring at Sametinget registrerer at det blir færre og færre bruk i Nord-Norge og i de samiske distriktene. Den negative utviklingen i jordbruket har også negative effekter på bosetning, opprettholdelse av samisk språk og kultur samt annen verdiskapning i lokalsamfunnene som også bosetter samer. Opprettholdelse av jordbruk i nord bidrar positivt til å opprettholde samisk språk og kultur gjennom opprettholdelse av bosetning og næring i distriktene.

Med dette som utgangspunkt ønsker Sametinget og skissere følgende spesielle utfordringer for det arktiske landbruket.

Det industribaserte jordbruket krever stadig produksjonsøkning og effektivisering for å holde tritt med stadig økende kostnader utenfor bondens kontroll. Det arktiske jordbruket har fra naturens side lavere utnyttelsesgrad enn jordbruk lenger sør, der det er frodigere. Mulighetsrommet for å utnytte naturens egne ressurser blir i stor grad overstyrt av disse effektiviseringskravene. Og resultatet er økende bruk av innsatsressurser som importeres fra andre land. Dette fører igjen til økende kostnader, økende klimaavtrykk, redusert kvalitet på kulturlandskapet

og til og med nedleggelse av bruk fordi kostnadene blir for store. Hadde man i større grad blitt stimulert til å bruke mer av egne utmarksressurser hadde bonden, dyra, klimaet og kulturlandskapet nytt godt av det. Men dette fordrer at man ser på jordbruket som noe mer enn kun matproduksjon. Jordbruket må ses på som en del av hele verdikjeden for bosetning, næringsutvikling, tilleggsnæringer og bolyst. Sametinget mener det må på plass ordninger som stimulerer til økt bruk av utmarksressursene og etablering av tilleggsnæringer som småskalaproduksjon og turisme, og mindre fokus på enheter ferdigprodusert i jordbruket i nord.

Krigen i Ukraina og pandemien er en påminnelse om at vår egen matselvforsyningsgrad må økes. I en krisesituasjon her i nord, spesielt i Troms og Finnmark, er ikke tilfredsstillende. Sametinget ber om tiltak slik at dette kommer på plass snarest.

Dessverre ser vi i nord at det er lav rekruttering til jordbruket. I tillegg til at det er et inntektsgap mellom bonden og resten av samfunnet, ser vi i nord at det er lave markedsverdier på jordbrukseiendommene. Noe som i neste omgang gir utslag i lave låneverdier dersom man skal investere slik at man kan svare på kravene som settes. Dette er med å presse unge bønder ut av jordbruket og inn i andre yrker. Og i stor grad flytter disse til sentrale strøk, både internt i nord og sør i Norge. Bygdene opplever dermed en strukturell avskalling av bosetning gjennom dette. Å beholde ungdom i jordbruket i nord er med å sikre også selvforsyningsgraden i nord. Økt selvforsyningsgrad i landsdelen vil bidra til mindre klimaavtrykk ved mindre transport av råvarer og ferdigprodukter mellom landsdelene. Sametinget mener det må innføres virkemidler som gjør det lettere å investere. Dette gjennom økt andel midler som gis som investeringstilskudd til unge bønder i nord.

Jordbruket krever store investeringer i både utstyr og bygninger. Samtidig er det ikke all redskap som brukes jevnlig. Ved mindre bruk, som man har mye av i nord, blir disse redskapsinvesteringene svært kapitalbindende og bidrar til redusert lønnsomhet. Sametinget mener det må jobbes frem stimuleringsordninger for redskapslag slik at bønder ikke er nødt til å investere i all redskap selv, men kan leie og låne når det er behov.

Det arktiske landbruket produserer mat med sin unike smak gjennom en kort men intensiv vekstsesong. Det arktiske jordbruket bør bli merkevarebygget som et unikt og verdifullt produkt som gir forbrukerne sitt beste fra Arktis. Det er ikke like kostnadseffektivt å dyrke frem et kilo gulrot i Arktis som lenger sør, men til gjengjeld får forbrukeren et produkt med smak av Arktis. Sametinget mener det må simuleres til større grønnsaksproduksjon i nord samtidig som man igangsetter et merkevareprogram for det arktiske jordbruket.

I disse urolige tidene i Europa er fast bosetning i nord også beredskaps- og sikkerhetspolitisk ønskelig. Nord har en særegen posisjon i å sikre vår posisjon og suverenitet i Arktis og i nordområdene. Nordområdepolitikken kan ikke bare bestå av bilaterale avtaler og forskning på og i nord. Den må også bestå av å ha levedyktige lokalsamfunn i nord. Bonden er en viktig bærebjelke til å få dette til, og nordområdepolitikken må inkludere arktisk landbruk.

Sametinget vil med dette oppfordre regjering til å utarbeide en strategisk jordbruksplan for Nord-Norge og de samiske områdene. Planen må anerkjenne det arktiske landbruket som en bærebjelke for lokalsamfunn og bosetning i nord, og klart definere jordbrukets viktige rolle i geo- og sikkerhetspolitikken

Forslag 4

Forslag fremmet av Bargiibbellodat (Bb)/Arbeiderpartiet (AP) ved John Kappfjell, Komiteens medlem fra Partipolitisk uavhengig parti Jørn Are Gaski stiller seg bak:

Erstatter sametingsrådets innstilling:

Disse medlemmene mener at matproduksjon er særs viktig for sysselsetting, verdiskaping og matsikkerhet i nord. Ikke minst er landbruket spesielt viktig med hensyn til dagens geopolitiske situasjon, hvor tilstedeværelse og suverenitetshevdelse er særlig viktig. Disse medlemmene mener at de nordlige regionene er sårbare med hensyn til forsyninger i en krisesituasjon. En løpende matproduksjon er avhengig av lokal og regional foredling/industri, og beredskapslagring må inkludere innsatsfaktorer.

Det er et viktig landbrukspolitisk mål å sikre bærekraftig ressursforvaltning, med et sterkt vern av jordsmonnet, bevaring og vedlikehold av kulturlandskapet og sikring av det biologiske mangfoldet. Landbruket spiller også en

viktig rolle for å videreføre tradisjonell kunnskap og kultur.

Melkeproduksjonen er bærebjelken i distriktslandbruket. Med nye lover og forskrifter som iverksettes fra 2024 signaliseres det at nedleggningstakten forsterkes. Dette gir større utfordringer for de gjenværende brukene og for leveranser og forsyningsikkerhet til industrien, og dermed for beredskapen i nord.

Det må settes inn et bredt sett av virkemidler for å stimulere til utvikling og rekruttering i næringa f.eks rekrutteringskvoter melk, for å erstatte eller videreføre bruk som legges ned. Sauenæringa er også viktig, og forutsetter en rovviltpolitikk som ivaretar beitenæringas behov.

Prioriterte områder:

1. Styrke og sikre melkeproduksjon
2. Rovviltpolitikk
3. Klima og miljø
4. Tilgang til veterinære tjenester
5. Tilgang til jordbruksareal

Sametinget vil fra neste år fremme en årlig jordbrukssak for Sametingets plenum, som vil ta for seg mer grundige politiske vurderinger av jordbrukspolitikken. Vedtaket fra den årlige jordbrukssaken vil sendes til forhandlingspartene i god tid før forhandlingene, slik at Sametingets jordbrukspolitik er kjent.

Forslag 5

Forslag fremmet av Fremskrittspartiet (FrP) ved Arthur Tørfoss:
Erstatter rådets innstilling:

Sametinget mener det må stimuleres til effektiv produksjon av trygg, god norsk mat. Landbruket er en viktig næring i mange distrikter. Landbrukets konkurranseevne må styrkes, slik at næringen kan baseres på markedsøkonomiske prinsipper, slik som landets øvrige næringer. Sametinget mener at norske matprodusenter skal ha rammebetingelser for produksjon som er på linje med våre naboland, men at man tar hensyn til vårt høye kostnadsnivå og våre spesielle klimatiske og strukturelle forhold.

Det bør være et tydelig skille mellom landbrukspolitik og distriktspolitikk. Formålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon.

Sametinget mener landbrukets rammevilkår må moderniseres ved å legge til rette for at bonden selv skal kunne utvikle sin virksomhet. Dette kan gjøres ved å erstatte politiske reguleringer og begrensninger med næringsfrihet. Bonden skal kunne bruke de mulighetene et friere matmarked og handel gir. Vi må bruke tiden frem til et nytt system for internasjonal handel med matvarer er på plass, til å styrke konkurranseevnen til norske matprodusenter. Bare slik kan landbruksnæringen forberedes til å møte den konkurransen som et nytt handelssystem for mat vil innebære.

Dagens politikk med massive reguleringer og overføringer har ikke fungert. Ved å avskaffe og forenkle lover som i dag begrenser bøndernes frihet, vil landbruket bli bedre rustet til å klare seg på lik linje med andre næringer.

Sametinget ønsker en desentralisering av makten i næringen fra politikere og organisasjoner til den enkelte bonde og forbruker. Jordbruksavtalesystemet bør gjennomgås, med sikte på en omlegging av avtalesystemet til beste for landbruksnæringen og samfunnet.

Det må være et mål å gjennomføre full næringsfrihet for landbruksnæringen. Gradvis avreguleringer av jordbrukets rammebetingelser bør gjennomføres i takt med reduksjoner i næringsoverføringene.

Fulltidsstillinger er viktig i mange sammenhenger, også i landbruksnæringen. Ved å vri næringsoverføringene mot

heltidsbønder gjennom et lineært system for jordbruksoverføringene, innebærer at overføringene øker etter hvert som produksjonsvolumet øker. Å fjerne tilskuddstaket for de største bøndene slik at disse bøndene i større grad skal kunne beholde rasjonaliseringsgevinsten som oppnås ved økning av produksjonsvolumet, vil også bidra til mer lønnsomhet i næringen.

Dagens struktur med mange og små gårdsbruk er en utfordring for de bøndene som ønsker å investere i jordbruket med sikte på å kunne leve av dette. De arealmessig små gårdsbrukene medfører at en stor del av inntekten til disse bøndene går med til å leie jord, og foreløpig også produksjonskvoter fra dem som har valgt å trekke seg ut fra jordbruket. Sametinget støtter derfor å stimulere til at det skal være enkelt for dem som vil satse på jordbruket å kjøpe jord fra dem som avviker driften, samtidig som det skal være gunstig å selge jorda for dem som vil avvikle.

Dagens produksjonskvoter og konsesjonsbegrensninger virker konkurransehemmende og hindrer et marked med forbrukermakt, derfor må disse reguleringene avvikles. Den enkelte produsent må stå fritt til å levere sine varer til den som tilbyr de gunstigste betingelsene. Samvirkenes særordninger og markedskontroll må avvikles. Produsentene må selv kunne velge om produktene skal selges direkte til forbruker, kjede eller til videreforedling. Dette må også gjelde for egenproduserte alkoholholdige varer.

Sametinget ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. Det bør søkes opprettholdt en bestand av ørn, jerv, bjørn og gaupe. Forvaltningen av denne må skje lokalt der en har forutsetning for å vurdere situasjonen, og derfor må prioriterte rovdyrsoner avvikles.

Nødvergeretten som nå gjelder for angrep på hund, bør i tillegg gjelde når rovdyr kommer inn på innmark og ikke lar seg skremme bort. Det bør legges samme tolkning til grunn for benyttelse av nødvergeretten overfor bjørn som det er for andre rovdyr.

Sametinget ber Stortinget:

- Oppheve kjerneområdet for rovdyr
- Opprettholde lokal forvaltning av vilt
- La lokale myndigheter ha ansvaret for rovdyrforvaltningen
- Sørge for at grensekryssende rovdyr regnes med i den norske bestandsmålsettingen
- Sørge for at det skal gis full erstatning til grunneiere, næringsdrivende eller andre som lider tap som følge av statens overordnede rovdyrforvaltning
- Sørge for at det innføres kvotejakt på rovdyr der hvor dette ikke truer den totale bestandens overlevelse

Komiteens tilråding

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 062/23

Merknad 4 - Representant John Kappfjell, Bargiiddbellodat

Sametinget mener at matproduksjon er særs viktig for sysselsetting, verdiskaping og matsikkerhet i nord. Ikke minst er landbruket spesielt viktig med hensyn til dagens geopolitiske situasjon, hvor tilstedeværelse og suverenitetshevdelse er særlig viktig. Sametinget mener at de nordlige regionene er sårbare med hensyn til

forsyninger i en krisesituasjon. En løpende matproduksjon er avhengig av lokal og regional foredling/industri, og beredskapslagring må inkludere innsatsfaktorer.

Det er et viktig landbrukspolitisk mål å sikre bærekraftig ressursforvaltning, med et sterkt vern av jordsmonnet, bevaring og vedlikehold av kulturlandskapet og sikring av det biologiske mangfoldet. Landbruket spiller også en viktig rolle for å videreføre tradisjonell kunnskap og kultur.

Melkeproduksjonen er bærebjelken i distriktslandbruket. Med nye lover og forskrifter som iverksettes fra 2024 signaliseres det at nedleggingsstakten forsterkes. Dette gir større utfordringer for de gjenværende brukene og for leveranser og forsyningsikkerhet til industrien, og dermed for beredskapen i nord.

Det må settes inn et bredt sett av virkemidler for å stimulere til utvikling og rekruttering i næringa f.eks rekrutteringskvoter melk, for å erstatte eller videreføre bruk som legges ned. Sauenæringa er også viktig, og forutsetter en rovviltpolitikk som ivaretar beitenæringas behov.

Prioriterte områder:

1. Styrke og sikre melkeproduksjon
2. Rovviltpolitikk
3. Klima og miljø
4. Tilgang til veterinære tjenester
5. Tilgang til jordbruksareal

Sametinget vil fra neste år fremme en årlig jordbrukssak for Sametingets plenum, som vil ta for seg mer grundige politiske vurderinger av jordbrukspolitikken. Vedtaket fra den årlige jordbrukssaken vil sendes til forhandlingspartene i god tid før forhandlingene, slik at Sametingets jordbrukspolitikk er kjent.

Saken påbegynt 07.12.2023 kl. 17:50

Votering

Av 39 representanter var 37 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 5 ble forkastet med 36 stemmer mot 1 stemmer
- Forslag 4 ble forkastet med 30 stemmer mot 7 stemmer
- Forslag 3 ble forkastet med 29 stemmer mot 8 stemmer
- Forslag 2 ble vedtatt med 21 stemmer mot 16 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 21 stemmer mot 16 stemmer
- Nærings- og kulturkomiteens tilråding ble vedtatt med 21 stemmer mot 16 stemmer

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Gry Hege J. Warth, saksordfører	
2	Arthur Johan Tørfoss	
3	John Kappfjell	Henrik Olsen
	John Kappfjell	

4	Henrik Olsen	
5	Svein Oddvar Leiros	Per Mathis Oskal
	Svein Oddvar Leiros	
6	Torfinn Johansen	Henrik Olsen
		Svein Oddvar Leiros
	Torfinn Johansen	
7	Helèn Storelv-Rabone	
8	Mathis Nilsen Eira	John Kappfjell
	Mathis Nilsen Eira	
9	Berit Marie P. E. Eira	
10	Gry Hege J. Warth	
11	Gry Hege J. Warth, saksordfører	

SP - vedtak:

Jordbruket og matproduksjon i nord spiller en betydelig rolle som grunnlag for sysselsetting, verdiskaping, matsikkerhet og som grunnlag for bosetting i samiske områder. Jordbruk er også viktig for bosetting, videreføringen av samisk språk og kulturtradisjoner i distriktene i Nord-Norge. Kulturlandskapet gror igjen grunnet færre beitedyr i utmark. Det er mye uutnyttede utmarksbeiter som forsvinner grunnet gjengroing. For å sikre levende bygdesamfunn, trengs det flere beitedyr i utmark. Sametinget er opptatt av at jordbruksnæringen har gode rammebetingelser for sin drift og utvikling.

Levende bygder er den beste garantien for at tradisjonell samisk kultur og språk får en sikker fremtid. Å sikre dagens bruksstruktur og opprettholde sysselsettingen i landbruket og øke lønnsomheten er avgjørende for å opprettholde levende bygder. Derfor er det viktig for Sametinget å jobbe for et styrket driftsgrunnlag for jordbruk i samiske områder. Jordbruket i samiske områder skal være bærekraftig og ha en variert bruksstruktur med tilrettelagt infrastruktur og driftsgrunnlag. Sametinget har som langsiktig mål å opprettholde dagens sysselsetting og bruksstruktur i jordbruket.

Den samiske tradisjonen med "birgejupmi" (det å klare seg) har tradisjonelt vært avhengig av et levende lokalt jordbruk sammen med andre primærnæringer i området. Det dreier seg også om å ha et bærekraftig jordbruk som kan gi en rimelig inntekt til en familie. Om det ikke er lønnsomt å drive med jordbruk så er det ikke grunnlag for å drive med det. Birgejupmi gir også en trygghet med tanke på beredskap. Det å ha en jordbruksproduksjon i samiske områder sikrer en viss grad av matberedskap.

For Sametinget er det viktig å videreføre og styrke de virkemidlene som er i jordbruksavtalen i dag. Landbrukspolitikken må være forutsigbar siden de investeringer som gjøres i jordbruket er langsiktige. Store endringer i jordbrukspolitikken vil ikke gi denne forutsigbarheten, og det vil skape en usikker situasjon for de områder som slike endringer berører.

I følge AgriAnalyse (2022) fortsetter antall bruk å gå nedover i Troms og Finnmark. Der var det henholdsvis 875 og 287 bønder i 2020. I Troms og Finnmark har 56 prosent av gårdbrukerne (1 455 gårdbrukere) sluttet i perioden 2000 til 2020. I landet som helhet var nedgangen 44 %. Nedgangen i antall bruk er ekstra bekymringsfull ettersom jordbruksmiljøene allerede er små sammenliknet med jordbruket på landsbasis, og i flere kommuner er det ingen gårdsbruk igjen. Tall og data fra statistikker viser at den samme trenden fortsetter også i 2023. Grunnet krigen i Ukraina har blant annet prisene på råolje og drivstoff økt og det er dyrere å importere en del landbruksvarer, tjenester og det har ført til uroligheter og svingninger i markedet. Landbruk i nord er spesielt viktig med hensyn til den geopolitiske situasjonen vi har i dag. Nedgangen i antall bruk vil også få negative konsekvenser for matproduksjonen, meierier, slakterier, videreforedlingsanlegg, for handelsstanden og sysselsettingen i de samiske områdene. En ytterligere nedgang i jordbruket vil derfor utfordre det samiske næringslivet og true næringen som en betydningsfull kultur- og språkarena. Det er fortsatt en overvekt av menn i jordbruket i landet, og kvinnene utfører en femtedel av arbeidet i jordbruket. Blant annet har velferdsordninger betydning for at kvinner velger å jobbe i jordbruket. Andre forhold som er viktig for likestilling i jordbruket er å øke kvinnenes deltakelse i jordbruket og sikre at flere kvinner overtar eiendommer i jordbruket. For Sametinget er det viktig å styrke andelen kvinner i landbruket og videreføre likestillingstiltak i jordbruksavtalen. Dette vil også bidra til å hindre utflytting av kvinner og unge fra distriktene. Kvinner og unge i jordbruket er viktig for at sysselsetting

og bosetting i distriktene opprettholdes.

FNs bærekraftsmål skal utrydde fattigdom og sult, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Det kan oppnås ved å sikre at jordbruksarealene brukes på en bærekraftig måte. At det er jordbruk også i de samiske områder med husdyr i utmark, sikrer naturmangfoldet og holder kulturlandskapet i hevd. Dette er i samsvar med FN's bærekraftsmål der et av målene er å stanse tap av artsmangfold. Selvforsyning av matvarer vil redusere både vårt klimaavtrykk ved mindre transport og behovet for import av matvarer. Sametinget vil på den måten sikre at det i samiske områder i større grad produseres mat til egen befolkning. Dette er også et viktig moment for selvforsyningsgraden og totalberedskapen for landsdelen.

1. Sametingets rolle i landbrukspolitikken

I Sametingsrådets politiske plattform – Beaveálgu-erklæringen - heter det at Sametingets rolle som premissleverandør for jordbrukspolitikken skal styrkes. Sametinget skal være en viktig premissgiver for å sikre og styrke jordbruksnæringens rammebetingelser i samiske områder. Sametinget vil i sterkere grad bli involvert i ulike prosesser så som meldingsarbeid, høringer og større prinsipielle saker. For at samiske interesser skal ivaretas i landbrukspolitikken på en bedre måte enn i dag, må Sametinget bli involvert blant annet i jordbruksforhandlingene. I reindriftsforhandlingene har Sametinget en observatørstatus, og det samme må skje i jordbruksforhandlingene.

Konsultasjonsavtalen er et viktig virkemiddel i den sammenheng. Plikten til konsultasjoner etter

Konsultasjonsavtalen omfatter tiltak som kan berøre den samiske befolkningen. Sametinget ønsker å få mulighet til å bidra til at jordbruksnæringens rammebetingelser sikres og styrkes. På denne måten vil Sametinget kunne følge opp våre forpliktelser overfor næringen, blant annet ansvaret Sametinget har for levende samiske bygder.

2. Lønnsomhet

Avtalepartene inngikk en avtale med en ramme på 4,15 milliarder kroner i 2023. Avtalen legger opp til økte inntektsmuligheter for alle produksjoner. Partene har særlig prioritert økonomien i melkeproduksjonen, tiltak for klima og miljø, velferdsordninger, unge bønder og landbruk i Nord-Norge.

Selv om tilskuddsandelen er høyere i nord enn lenger sør i landet så er kostnadene ved å drive i nord langt mer utfordrende med allerede høyere byggekostnader. Dette er særlig utfordrende når omlegging til løsdriftsfjøs skal intensiveres fram mot år 2034. Tall fra Statsforvalteren i Troms og Finnmark viser at det av 250 melkebruk fortsatt er 58 % som har båsfjøs. I tillegg har det i løpet av det siste året vært enorme økninger i drivstoffprisene, prisstigningen generelt har vært høy og rentene har steget flere ganger. Det å løfte inntektene i jordbruket er avgjørende for at vi fortsatt skal ha drivverdig jordbruk i samiske områder. I Hurdalsplattformen går det fram at Regjeringen skal tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Sametinget forventer at dette også gjelder samiske områder.

God lønnsomhet vil gjøre jordbruksnæringen mer attraktiv. Ved å prioritere produksjon av grasfora kjøtt og melk vil en også fremme bruken av lokalprodusert grovfor. Jordbruk i samiske områder ligger i marginale vekstområder.

Lange avstander og færre bønder medfører ekstra utgifter til reise for veterinærtjenester, i tillegg har flere områder utfordringer med å rekruttere veterinærer. Det fører til at gårdbrukere som bor langt unna veterinæren påføres store tilleggs kostnader. Med gode veterinærtjenester vil en sikre god dyrevelferd på bruk som ligger i avsidesliggende områder. Tilskuddet for veterinærreiser bør økes.

Bøndene i nord opplever at i tilfeller med avlingssvikt, hvor det gjøres vesentlige tiltak for å redusere avlingstap, så dekker ikke ordningen tapet. Dette gjelder de som faktisk tar utgiftene og arbeidet med pløying og såfrø og får en grei avling som følge av det, de faller utenom ordningen. Mens de som velger å ikke utføre tiltak, kommer innenfor ordningen. Det må stimuleres til at det alltid skal lønne seg å gjøre en innsats. Ordningen må favne alle med produksjonssvikt, også de som gjør tiltak.

Jordbruk har ulike tiltak for produksjonsreguleringer, og disse reguleringene må videreføres for å unngå overproduksjon.

Inntektsutvalget for jordbruket la fram sin innstilling i januar 2023. Dagens tallgrunnlag er laget for å måle inntektsutviklinga, ikke inntektsnivået. Sametinget mener at grunnlaget for å sammenligne inntektene i jordbruket med lønnsomhet må bedres. I dag finnes det ikke gode sammenligningsgrunnlag.

3. Rekruttering

Unge som overtar gårdsbruk, må ofte drive uten særlig overskudd de første årene. I jordbruksavtalen må det innføres et rekrutteringstilskudd til nye brukere første året. Innovasjon Norge har innført 40 % investeringstilskudd fra 2023. Tall fra AgriAnalyses Landbruksbarometer 2023, viser at gjelden hos norske bønder har økt med 215 % fra år 2000 til 2023, mens markedsinntektene kun har økt med 142 % i samme periode

og kostnadene har økt med 135 %. Det er derfor viktig at investeringstilskudd til unge løftes slik at den er 10 % høyere i samiske områder enn tilfellet er i dag. Dette er av særlig betydning for unge etablerere som ofte ikke har klart å bygge opp egenkapital. Dessuten sliter flere samiske kommuner med å rekruttere unge til jordbruksnæringen.

Et annet tiltak for å sikre rekruttering er oppdaterte driftsbygninger. For unge vil det være mer attraktivt å starte med jordbruk om bygningene er tidsmessige, automatisert og enkle å jobbe i. Det vil også gjøre det lettere å få tak i avløserhjelp. Rekruttering av unge er den beste garantien for å opprettholde bosetting og jordbruk i samiske områder. Disse vil også sikre aktive jordbruksmiljøer i bygdene.

Rekruttering av ungdom og kvinner i jordbruket er også viktig for å bevare og utvikle det samiske språket, samt bolyst og bosetting. I mange tilfeller forblir foreldregenerasjonen boende på gården. Denne ressursen vil være viktig å bruke for å utvikle det samiske språket samtidig som den tradisjonelle kunnskapen i samisk jordbruk videreføres

For å styrke rekrutteringen må flere ungdommer gis muligheten til praksis-/læreplass i landbruket, gjerne via lærlingeordning tilknyttet naturbruks- og landbruksfag på videregående skoler. Det har vært en prøveordning innenfor dette, og Sametinget anser dette som en viktig del av strategien for å sikre både rekruttering til landbruket og bosetting i distriktene. Med bakgrunn i de positive erfaringene med lærlingeordningen innen reindriftsfaget mener Sametinget at dette bør prioriteres.

For å styrke og gjøre landbruket i nord mer interessant for unge bønder, må også næringens generelle status høynes betraktelig.

For rekruttering til landbruksyrket er det viktig med en tydeliggjøring og forbedring av dagens landbruksvikarordning. Blant annet er det Norske Landbruksstjenester som rekrutterer og skaffer avløsere til bøndene i fylket. En forbedret ordning vil også være en trygghet for bønder som ikke har et nettverk som kan stille opp ved kriser og sykdom. En velfungerende landbruksvikarordning er avgjørende for at bøndene skal fortsette i yrket sitt. Dagens satser for avløsertilskudd dekker stadig færre antall dager med ferie/fritid. Avløseryrket er et av de lavest betalte yrkene i landet, selv om matproduksjon er helt avgjørende for et velfungerende samfunn. Det er behov for en betydelig økning i tilskuddet slik at det er mulig å inngå en bedre tariffavtale med avløsere.

4. Melkeproduksjon

Melkeproduksjonen, saueholdet og geiteholdet er bærebjelken for jordbruket i samiske områder. Finnmark Bondelag viser til at i Finnmark utgjør melkeproduksjonen 80 % av verdiskapingen i jordbruket og 59 % i Troms (tall fra NIBIO, 2020).

Sametinget vil at reduksjoner i melkekvoten ikke må gjøres i samiske områder, melkeproduksjon er den største verdiskaper i landbruket i Finnmark. Kostnadene ved kjøp av melkekvoter er urimelige for de bønder som må kjøpe kvoter. De som driver gårdsbruk, skal også eie kvotene. Vinnere av dagens kvoteordning er de som slutter med melkeproduksjon og selger sine kvoter til en høy pris. Denne ordningen kan føre til utarming av bygdene. Kvotepriene for melk må senkes blant annet for å få ned de høye kostnadene som gårdbrukerne har. Melkeprisen må økes. Det samme gjelder driftstilskudd til melkeproduksjon i Troms og Finnmark og nordre del av Nordland. Det haster med å legge om fra båsfjøs til løsdriftsfjøs. I følge AgroAnalyse (2022) vil det være et investeringsbehov på om lag 1 milliarder kroner totalt over 13 år for å legge om fra båsplasser til løsdrift i Troms og Finnmark. Med dagens investeringsrammer vil det ikke være tilstrekkelige midler til å legge om driften. Høyere byggekostnader i nord tilsier også en økning i rammene til bygg. Sametinget er enig i de prioriteringene Regjeringen har lagt opp til i Hurdalsplattformen som gjelder det å sikre investeringsmidlene til jordbruket for å følge opp løsdriftskravet. Sametinget vil at investeringstilskuddet i Innovasjon Norge løftes fra 40 % til 50 % i samiske områder.

5. Sauenæringen

Sauenæringen er i tillegg til melkeproduksjonen en av basisnæringene i jordbruket i samiske områder. Produksjon av lammekjøtt er bærekraftig, de utnytter de ressursene utmarksbeite gir, og bruken av utmark er helt avgjørende for det økonomiske resultatet i næringen. Ved å øke beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet vil det både sikre økonomien i saueholdet og øke bruken av utmarksbeite, noe som igjen er viktig for å ta vare på det biologiske mangfoldet, hindre gjengroing av kulturlandskapet og er et viktig skjøtselstiltak av kulturmark. Husdyrtilskuddet for bruk under 150 sauer må også økes. Både Finnmark og Troms har underdekning av sauekjøtt. Sametinget mener det ikke er riktig at dette fylket må bære kostnadene for overproduksjon som er skjedd i andre deler av landet.

Sametinget registrerer at rovdyr gjør stor skade på sauenæringen. Rovviltpolitikken har stor betydning for

økonomien i saueholdet. I Hurdalsplattform heter det at det skal føres en mer restriktiv rovdyrpolitikk, og at rovviltforliket står fortsatt ved lag. I beiteområder skal beitedyr ha prioritet og det skal det være lav terskel for uttak av rovdyr. Uttaket av jerv har vært en stor utfordring. Det må jobbes med å finne mer effektive metoder for uttak av jerv.

Noen har gått over til villsaudrift for å redusere kostnadene til bygg. Villsau har imidlertid lavere slaktevekter enn de ordinære sauerasene noe som innebærer at lønnsomheten blir lavere i produksjoner der villsau er med. Villsau må defineres innenfor tilskuddsordningen for bevaringsverdige husdyrraser.

6. Mottaks- og videreførelingsanlegg

Mottaks- og videreførelingsbedrifter som meierier og slakterier er viktige for levering av råvarer fra jordbruket. Disse skaper også sysselsetting der de er lokalisert, og sikrer jordbruk i hele landet. Kort vei til slakteri sikrer god dyrevelferd under transport. Lange transportavstander av matvarer og fôr er problematisk i et klima- og bærekraftsperspektiv samtidig som det kommer i konflikt med satsningen på kortreist mat og lokal verdiskapning. Disse anleggene er også viktige for matvareberedskapen i samiske områder. Sametinget ber derfor avtalepartene jobbe for å sikre en desentralisert meieri- og slakteristruktur. Fraktordningene må videreutvikles slik at vi kan ha et jordbruk i hele landet.

Jordbrukets tilbuds- og service funksjoner er ved et kritisk punkt, industrien står i fare for å avvikle på grunn av for liten tilgang på råvarer. Dette gjelder særlig slakterivirksomheten. Færre bønder og lavere produksjon gjør at det er utfordrende å opprettholde lønnsom slakteridrift i nord. Styrking av for eksempel griseholdet, vil gi en jevn tilgang på slakteriet og sikre helårsdrift på anlegget, samt fortsatt mulighet til ha videreføreling av råvarer i fylket. Det er derfor viktig at alle bondene er med for å opprettholde produksjonsmiljøet, industrien og dermed verdiskapningen i nord.

Svekkelse av samvirkeforetakenes rolle som markedsregulatorer vil gjøre det vanskeligere for jordbruket i distriktene å klare seg.

7. Klimatiltak

Jordbruket sto for 8 % av de totale klimagassutslippene i landet. Forslagene om kutt i kjøttforbruket i Norge ville ha ramma jordbruket betydelig i samiske områder og ville ha gått utover matproduksjonen. En annen konsekvens av et kutt i kjøttproduksjonen er at det ville ha ført til større import av mat som igjen vil føre til økt klimagassutslipp. God grovforkvalitet fører til mindre metanproduksjon i kuvomma samtidig som det er god økonomi for bonden. Det å lagre husdyrgjødsel i tette lagre er også et bidrag den enkelte bonden kan gjøre, men det forutsetter investeringer uten at inntektene øker. Norge importerer en rekke jordbruksvarer. Et av tiltakene som kan få ned de globale klimautslippene er å redusere denne importen. Lokal videreføreling av mat er et annet tiltak som gjør at transportbehovet reduseres betraktelig.

Finansieringsordninger for klimatiltak må bedres i jordbruksavtalen. Bedre tilskuddsordninger for drenering, biogassproduksjon og behandling av avfall og husdyrgjødsel er tiltak som kan redusere utslippene på sikt. Reduksjon i matsvinn både blant forbrukerne, matindustrien og dagligvarehandelen er et av tiltakene som er enklest å gjennomføre uten at det går ut over matproduksjonen. Disse endringene vil også være i samsvar med FNs bærekraftsmål.

Ordringen med overvintringsskade er avviklet og innarbeidet i arealtilskuddet. Slik den fungerer i dag er den lite målrettet. De som får store overvintringsskader kommer dårlig ut med dagens ordning. Ordningen må gjeninnføres i sin opprinnelige form. Det har sammenheng med klimaendringer, som nå oftere forekommer i nord der tining og frysing fører til mer skade på eng enn tidligere. Spesielt Troms er oftere rammet av overvintringsskader som følge av store variasjoner i klima.

Endring i klima fører til varmere vær i nord. Det åpner muligheter for å dyrke mer bær og grønnsaker i kombinasjon med annen jordbruksvirksomhet enn det som skjer i dag, men også økte fare for innslag av fremmede arter. En satsning på bær og grønnsaker vil også være et bidrag i å redusere klimagassutslippene spesielt med tanke på kortere transport av jordbruksprodukter fra produsent til forbruker.

8. Konfliktforebyggende tiltak

Sametinget registrere at det er gjort endring av § 3 i forskrift om konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og annen berørt part, som trådte i kraft 1.juli 2023, og ber om tilstrekkelig med midler til vedlikehold av slike gjerder.

Ordringen med å yte tilskudd til å bygge gjerder for å forhindre at rein kommer på dyrkamark og skader dyrkamark er et effektivt tiltak som må videreføres og forbedres. Gjerdene utsettes jevnlig for store belastninger spesielt vinterstid. Sametinget foreslår at det også for 2024 settes av midler til vedlikehold av slike gjerder. Prosentsatsen må i tillegg økes med 10 %. Til full dekning. Slike konfliktforebyggende tiltak vil også være med på å videreføre det samarbeidet som er mellom reindriftnæringen og jordbruket i samiske områder. Dette

samarbeidet – verddevuolta – er av stor sosial betydning og er en viktig del av den samiske tradisjonelle levemåten og kulturen, hvor man bytter tjenester og produkter med lokalbefolkningen.

9. Sametingets tilskuddsordninger til næringsutvikling

Sametinget er opptatt av at jordbruket i samiske områder styrkes gjennom jordbruksavtalen. For at Sametinget skal ha mulighet til å sikre et levende jordbruk i samiske områder er det viktig at overføringene til Sametinget, som ble avviklet i 2015, gjeninnføres. Sametinget ber om at det settes av 6 millioner kroner over jordbruksavtalen til Sametinget til tiltak som skal benyttes i samiske områder. I 2023 budsjettet har Sametinget satt av 2,35 millioner kroner til jordbruksformål, det er i samme periode mottatt søknader for et betydelig større beløp. Etter omdisponeringer i budsjettet, vil det trolig innvilges søknader for rundt 3,0 millioner kroner til jordbruksformål. I 2021 bevilget Sametinget 6,1 millioner og i 2022 4 millioner kroner til jordbruksformål.

Sametinget vil ha fokus på at midlene benyttes til utvikling, omlegging fra bås til løsdrift, modernisering og automatisering av driftsbygg, samt utvikling av samiske mattradisjoner. På bakgrunn av de forventede klimaendringene må også jordbruket i de samiske områdene være rustet og forberedt på klimaomstillinger som gjør jordbrukerne i stand til å forbedre og øke matproduksjonen. Det er i tillegg viktig å være selvforsynte i krisetilfeller.

Sametingets midler har i mange saker vært av avgjørende betydning for at bøndene har valgt å bygge ut. Disse midlene har i flere tilfeller utløst annen finansiering av driftsbygninger. Gjeninnføring av denne ordningen vil også være et ledd i satsningen på nordområdene.

Produkter fra arktisk landbruk har et stort potensial både med tanke på kvalitet og som en merkevare fra arktiske områder. Det positive med arktiske produkter er at de er mer smakfulle enn produkter produsert lenger sør i landet. Dette gjelder spesielt for grønnsaker og lammekjøtt. Det gjelder å legge til rette for å profilere og markedsføre arktisk landbruk.

En meieristruktur som gjør at bøndene får levert den melka de produserer uansett hvor i landet de holder til er en grunnleggende forutsetning for å sikre målet om bosetting og landbruksproduksjon i hele landet. Offentlige subsidier og konkurransepolitiske virkemidler må ha som formål å sikre produksjon, mottak og videreføring i områder av landet der markedet ikke legger til rette for det. Distribusjonstilskuddet i prisutjevningsordningen fungerer motsatt, og bidrar til sentralisering av meieristrukturen. Tilskuddet i dag favoriserer store meierier som henter melk fra de billigste leverandørene rundt de mest befolkningstette markedene. Eksempelvis Tines meierier i Tana og Alta blir dermed tvunget å bidra med penger inn i ordningen. Sametinget ber om at det gis forutsigbarhet for meieriene i Nord-Norge om konkurransepolitiske betingelser som reelt styrker utviklingsmulighetene for distriktene.

10. Økt lokal matproduksjon og urfolksmatsystemer

Sametinget vil styrke verdiskapningen i primærnæringene med mer videreføring, matproduksjon og satsing på lokal mat. Sametinget vil øke produksjonen og videreføringen av lokal mat fra samiske områder. Det vil øke verdiskapningen på gårdene, og dermed sikre sysselsettingen i jordbruket og det materielle grunnlaget for samisk kultur. Koronapandemien og krigen i Ukraina har vist hvor viktig det er å være selvforsynt med matvarer og andre produksjonsfaktorer som er nødvendige i jordbruket.

Sametinget har over flere år satset på samisk mat og lokalmat. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) etablerte i 2022 Koalisjonen for urfolks matsystemer. Sametinget deltar i dette arbeidet. Arbeidet med urfolks matsystemer er viktig fordi det handler om matkultur, matsikkerhet, helse, rettigheter og urfolks tilknytning til arealer og naturressurser.

Sametinget mener at det bør etableres en ordning for å fremme tradisjonsmat og matkultur fra det samiske kjøkkenet. I den sammenheng er det også viktig at næringsmiddelindustrien i større grad må åpne for bruk av tradisjonelle biprodukter som blod og innmat.

11. Rovdyr

Dagens rovdyrforvaltning er ikke i tråd med statens folkerettslige forpliktelser overfor samiske næringsutøvere. Sametinget ber avtalepartene om å arbeide for å redusere bestandsmålene, slik at man oppnår den todelte målsettingen i rovviltmeldingen av 2004, og rovviltforliket av 2011. Rovviltbestanden er for stor når man ser på tapene beitenæringene lider av. Den økte rovviltbestanden fører ikke bare til store økonomiske tap, men også til store psykiske belastninger for bøndene. Utviklingen er bekymringsfull da rovviltutfordringen kommer på toppen av en rekke andre utfordringer, som til sammen bidrar til å svekke bondens lønnsomhet ytterligere. Sametinget ber om at det settes inn sterkere tiltak for å forebygge rovviltskader, og at samisk tradisjons- og erfaringsbasert kunnskap blir en del av kunnskapsgrunnlaget i rovviltforvaltningen. Blant annet bør folkerettslige prinsipper prøves mot Bernkonvensjonen, og eventuelle rettslige prosesser må følges opp på dette grunnlaget. Sametinget ønsker at avtalepartene arbeider for et høyere uttak av rovdyr i beiteområder.

Sametinget vil fortsatt arbeide for at bestandsmålene reduseres og at skadefelling kan iverksettes raskt og effektivt. Rovdyrforvaltningen skal bygge på beitenæringenes tradisjonelle og erfaringsbaserte kunnskaper. Vi ønsker å åpne opp for uttak av ørn som forebyggende tiltak i småfe- og kalvingsområder.

12. Samarbeid mellom jordbruksnæringen og reindriftsnæringen

Jordbruk og reindrift har mye å hente på et godt samarbeid. Næringene har mange felles utfordringer som arealpress fra hyttebygging og turisme, arealinngrep, rovdyrproblematikk, økte kostnader på driftsmidler, utfordringer med klimaskade og klimatilpassing og gjerdeproblematikk. Det bør opprettes samarbeidsfora hvor næringene kan møtes for å finne løsninger på felles utfordringer, og hvor god dialog kan fungere som konfliktdempende tiltak mellom næringene. Historisk har næringene hatt et nært samarbeid med gjensidig avhengighet. Sametinget ber om at avtalepartene jobber for at det opprettes samarbeidsfora mellom reindriftsnæringen og jordbruksnæringen hvor næringene kan møtes for å finne løsninger på felles utfordringer. Det er viktig at dette prioriteres, og at det settes av midler til dette.

Sametinget støtter forøvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Saken ble avsluttet 07.12.2023 kl.18:46.